

IVN GRONINGEN-HAREN

Instituut voor natuureducatie en duurzaamheid

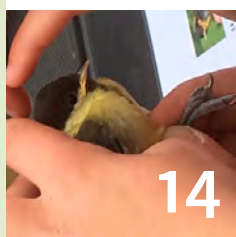

Jaargang 42 n° 2

2018-2

Thema: Natuurgidsenopleiding

Groeningen
voor natuur in en om de stad

Inhoudsopgave

Agenda najaar/winter 2018 2

Van de voorzitter 3

Thema: Natuurgidsenopleiding

• Inleiding 4

• Noorderbegraafplaats 4

• Oostersluis/Damsterdiep 9

• Interviews 13

Excursies groeiende plantenwerkgroep zeer geslaagd 15

Natuurkids bouwen nestkastjes bij de Mikkellhorst 16

Aankondigingen 17

Boekenfonds opgeheven 18

Wie wordt onze nieuwe voorzitter? 19

Versterking van groen in en om Groningen 20

Cursussen en excursies 23

Adressen en informatie 28

Agenda najaar/winter 2018

Zaterdag 14 juli

Provinciale IVN-ledendag

Dinsdag 21 augustus

Excursie 'Rondje Essen' van de Werkgroep Wilde Planten

Vrijdag 7 september

Gronings Groen

Zaterdag 8 september

Vogelexcursie Schiermonnikoog

Zondag 16 september

Wandeling Natuurkids voor kinderen van 4-8 jaar

Donderdag 4 oktober

Fietsexcursie 'Beleef de herst op de Hoornsedijk'

Zaterdag 6 oktober

Euro Birdwatch: vogels tellen bij brugje Eelderdiep

Zondag 7 oktober

'Muziek in, door en van de natuur' voor kinderen van 8-12 jaar

Zaterdag 13 oktober

Excursie 'Zaden en vruchten Appelbergen'

Zaterdag 27 oktober

Excursie 'Kraanvogels kijken bij Diepholz'

Zaterdag 17 november

Excursie 'Vogels Lauwersmeer in het najaar'

Zondag 21 oktober

Speurtocht bij Kardingse voor kinderen van 6-8 jaar

Zaterdag 12 januari

Vogel-wandelexcursie door boswachterij Grollo/Grolloërveen

De meest actuele informatie t.a.v. de excursies, cursussen en overige activiteiten die het IVN Groningen-Haren organiseert, is te vinden op de website:

<http://www.ivn.nl/afdeling/groningen-haren>

Foto omslag: Schildpadden in het Noorderplantsoen. Foto: Lammert Tiesinga

• Centrale Verwarming		• Dak en Zinkwerken
• Gas en Water		• Sanitair
• Elektra		• Zonne-Energie
Technische Installaties		
Rijksstraatweg 94 Haren Kieler Bocht 39 Groningen www.lanting-it.nl		☎ (050) 534 40 65 Fax (050) 534 37 57 e-mail: lanting@technonet.nl

Van de voorzitter

Er gebeurt veel binnen onze IVN-afdeling. In de eerste plaats binnen de werkgroepen natuurlijk, met het organiseren van excursies en andere activiteiten. Maar ook op bestuurlijk vlak. De nieuwe statuten van onze IVN-afdeling zijn inmiddels vastgesteld en 'gepasseerd' bij de notaris. Daarmee zijn ze een feit en kunnen we hopelijk weer enkele decennia vooruit.

Onlangs is ook de nieuwe Algemene Verordening Gegevensbescherming (AVG) in werking getreden. Het bestuur streeft ernaar het beleid op dit gebied rond de zomer af te ronden.

Frans Kromme is onze nieuwe leden-administrateur en is vol goede moed begonnen met het verbeteren van de administratie van leden en donateurs. Mocht je fouten constateren (bijvoorbeeld geen stukken ontvangen voor de ALV, geen digitale nieuwsbrief gekregen, geen *Groeningen* ontvangen etc.) geef het dan aan hem door: ivn.groeningen.lidmaatschap@gmail.com.

De werkgroep Stadsecologie heeft input geleverd voor het gemeentelijk Groenbeleid (zie bladzijde 20). Dit onderwerp is besproken in het Gronings Overleg Stadsnatuur. Hoofddoel in onze visie is versterking van de biodiversiteit. Meer bomen, struiken, planten, gevelgroen, groenedaken, overhangend groen etc. zouden de ecologie in de stad moeten versterken. Dus ook de komst van meer bijen, vlinders, andere insecten en dus van vogels, vleermuizen enz. moeten bevorderen. Meer stadsnatuur draagt ook bij aan een goed klimaatbeleid en gezondheid van de stadsbewoners.

Bijna twee jaar lang heeft het NGO-team (Edda Kammenga, Martha van der Wal en Toeska Coolen) de natuurgidsenopleiding (NGO) georganiseerd en geleid. Hulde! Op 30 juni is de diploma-uitreiking. De cursisten vormden een enthousiaste groep, waarvan sommigen al actief meedraaien in de afdeling. Zelf mocht ik diverse excursies meemaken en feedback geven op excursies, verslagen en eindopdrachten. Er waren boeiende excursies en werkstukken die lieten zien dat de cursisten zich grondig hebben verdiept in zowel cultuur-historische aspecten als natuurwaarden. In deze *Groeningen* geven we daar enkele voorbeelden van.

'Van de redactie' zou er ook boven deze column kunnen staan. Ana Buren heeft een aantal jaren op een voortreffelijke manier de redactie van ons afdelingsblad *Groeningen*

gevoerd, maar is daar helaas mee gestopt. Gelukkig hebben zich twee nieuwe redactieleden gemeld. Volgens de huidige stand van zaken zijn dat Anna van Beek en Johanna Roede. Zij beginnen in september met de redactie van het winternummer. Als vliegende keeper doe ik een poging om het vacuüm te vullen en dit zomernummer van de *Groeningen* te redigeren. Daarbij maak ik dankbaar gebruik van werkstukken van cursisten van de NGO, namelijk één over de Noorderbegraafplaats (Edda Kammenga) en één over de Oostersluis (Astrid van der Werf).

Het Steunfonds NME, dat de verkoop van natuurboeken verzorgde op cursusavonden en bij de ALV, wordt opgeheven. De opbrengsten waren te gering om het Steunfonds overeind te houden. Voor Saskia van der Burg die de laatste zeven jaar de boekenverkoop heeft verzorgd (hulde!) kon geen opvolger worden gevonden. Kees van de Ven geeft in deze *Groeningen* een toelichting.

En ten slotte: tot de eerstvolgende ALV in maart 2019 zal ik jullie voorzitter zijn. Dan ben ik 14 jaar lid geweest van het DB: eerst zeven jaar als secretaris, daarna zeven jaar als voorzitter. Volgens de statuten en ook voor mijzelf zijn dan al mijn toegestane termijnen verstreken. Er zal dus een nieuwe voorzitter moeten komen. Meld je aan! Het is een eervolle taak en een prachtige uitdaging.

Lammert Tiesinga

Thema Natuurgidsenopleiding

Introductie

De natuurgidsenopleiding mag een groot succes worden genoemd. Meer dan 20 cursisten hebben uiteindelijk de eindstreep gehaald, na zich grondig te hebben verdiept in allerlei aspecten van natuur en educatie. Zij hebben prachtige werkstukken opgeleverd: verslagen van onderzoeksgebieden en werkstukken waarmee ze zich hebben voorbereid op hun educatieve eindproduct. We hebben twee verslagen van onderzoeksgebieden uitgezocht die we in een sterk verkorte versie in deze aflevering van de *Groeningen* presenteren: **Noorderbegraafplaats** van Edda Kammenga en **Damsterdiep/Oostersluis** van Astrid van der Werf. Beide spelen zich af binnen het gebied van onze IVN-afdeling en geven zowel aandacht aan cultuurhistorie als aan natuurwaarden. De Noorderbegraafplaats is een prachtige plek, waar de meeste mensen gemakkelijk aan voorbij fietsen. En het gebied Oostersluis lijkt niet meer dan een rafelrand van de stad, maar is op verschillende manieren heel verrassend. We besluiten met een aantal interviews van cursisten (Anna van Beek en Janny Giezen) over de wijze waarop zij de opleiding hebben beleefd. Ook met Edda Kammenga die de niet alleen cursist was, maar ook deel uitmaakte van het coördinerend team.

Namens de voltallige redactie wens ik je veel leesplezier met dit themagedeelte van de *Groeningen*.
Lammert Tiesinga

De Noorderbegraafplaats

Gedeelten uit: Verslag onderzoeksgebied, IVN-natuurgidsenopleiding 2017-2018

Edda Kammenga

*Noorderbegraafplaats.
Foto: Lammert Tiesinga*

1. Inleiding

Voor de IVN Natuurgidsenopleiding heb ik een jaar lang een onderzoeksgebied gevolgd. Ik heb gekozen voor de Noorderbegraafplaats in Groningen, een groene plek met interessante aspecten, waar over het algemeen weinig mensen komen. Uitermate geschikt dus om ongestoord rond te kijken. Bovendien is de Noorderbegraafplaats niet ver van mijn huis en daardoor makkelijk en frequent te bezoeken.

De Noorderbegraafplaats in Groningen is een begraafplaats met relatief weinig groen, afgezien van de randen en enkele monumentale bomen. De vorm is driehoekig, de oppervlakte ongeveer

2,3 ha. Het noordelijk deel van de Noorderbegraafplaats is ingericht als Joodse begraafplaats, op de scheiding staan grote lindes. Het Joodse deel heeft alleen gras en is omgeven door hagen. Visueel vormen beide delen een geheel. De ingang van de begraafplaats is Moesstraat 98a, Groningen. De begraafplaats lag bij aanleg in 1827 buiten de stad, maar ligt nu tussen de woonwijken. Er is een wandelpad direct aan de buitenzijde rondom de begraafplaats.

De begraafplaats is in bezit van de gemeente Groningen en wordt door Stadsbeheer onderhouden.

De begraafplaats is inactief, maar belangrijk als onderdeel van de begraafcultuur van Groningen. Hij is van belang als groene plek in de stad, van belang voor de ecologische structuur, cultuurhistorie, rust en ontspanning. Op deze functies kom ik verderop in het verslag terug.

2. Bodem

De Noorderbegraafplaats ligt op het allerlaatste stukje van de Hondsrug, het is een archeologisch beschermd gebied. De hoogte is ongeveer 2 meter boven NAP. Voor 1827 was de grond in gebruik als moestuin, de tuinen werden bewerkt en bemest. Bij de aanleg van de begraafplaats is aan drie zijden een sloot gegraven, waarvan de grond is gebruikt om de begraafplaats op te hogen. Aan de plantengroei te zien, is de bodem voedselrijk.

De begraafplaats heeft een slechte afwatering, ondanks de sloten eromheen. Na regenval is vooral de Joodse begraafplaats zeer nat, sommige graven staan met de voeten in het water. Ik heb geen bodemonderzoek gedaan, dat past niet op een begraafplaats, en bovendien is het een archeologisch beschermd gebied.

3. De Noorderbegraafplaats als groene plek in de stad

De Noorderbegraafplaats is van belang vanuit het oogpunt voor de natuur in en om de stad, maar ook voor een rustige plek voor stilte en ontspanning, en voor werkgelegenheid.

De Noorderbegraafplaats met de aanliggende groenstrook met vijvers aan de Wilgenlaan is onderdeel van de Stedelijke Ecologische Structuur en een belangrijke steppingstone in de stadsecologie als onderdeel van de verbinding Selwerderhof – Park Selwerd – Noorderbegraafplaats – Noorderplantsoen. Deze verbinding is een van de twee groene vingers aan de noordkant van de stad die moeten helpen de natuur in de stad te krijgen.

In 2013 is het kerngebied Noorderbegraafplaats onderzocht door Koeman en Bijkerk bv in het kader van de monitoring SES Groningen. Tijdens de monitoring is gekeken of de inrichting en het beheer van de groengebieden en verbindingzones voldoen aan de eisen van de doelsoorten. Ook zijn er adviezen gegeven voor aanpassingen. De knelpunten in 2013 waren: te weinig kruiden en waardplanten, geen kruidenrijk grasland, te weinig beschutting in struweel. Advies: gefaseerd maaien, stinzen aanplanten, groenstrook rondom begraafplaats verdichten en variëren.

De Noorderbegraafplaats heeft een belangrijke functie om natuur in de stad te krijgen

Hemmo Jager, de stadsecoloog groenbeheer, heeft met mij een ronde gelopen rond de begraafplaats en aangegeven wat er verbeterd is en wat nog beter kan. Er zijn stinzenplanten aangeplant, en die krijgen de ruimte om zich te vermeerderen. Met maaien wordt om de stinzenplanten heen gemaaid tot het groen verwelkt is.

De graslanden worden in het voorjaar iets minder vaak en minder diep gemaaid. Hier zitten grenzen aan, want de bezoekers van de begraafplaats verwachten een 'nette' omgeving, dus kort gras, alles netjes gesnoeid. Er wordt geen gif gebruikt bij het onderhoud, de paden mogen vergroenen. Er zijn nestkasten geplaatst.

Er is in de groenstrook langs de begraafplaats meer gelaagdheid aangebracht door een variatie aan struiken en bomen, waaronder ook vruchtdragende soorten. Er zijn open stukken gemaakt, die zijn warmer en luw, er zijn takkenrillen gekomen, dat geeft allemaal ecologische variatie. De uitvoering van het groenbeheer is een knelpunt. Het vraagt kennis over wat je weghaalt en wat niet, wat en hoe uitdunnen en snoeien. Het beheer is uitbesteed aan Iederz (sociale werkvoorziening). De begeleiding is minimaal, waardoor de plannen niet naar wens uitgevoerd worden.

Er valt dus nog wat te verbeteren, maar de Noorderbegraafplaats is zeker een groene plek in de stad te noemen. Een groene plek omzoomd door bomen. In dit jaar heb ik 36 soorten vogels, drie soorten vleermuizen en 54 soorten bloemen waargenomen (en er waren er zeker nog meer, maar ik heb niet alles uitgezocht en op naam gebracht). Van de vijf vogeldoelsoorten heb ik de gekraagde roodstaart en grauwe vliegenvanger gezien. Van de zeven plantendoelsoorten alleen daslook. In 2018 wordt het gebied opnieuw gemonitord en zal blijken of de Noorderbegraafplaats een 'groenere' steppingstone is geworden.

4. De seizoenen op de Noorderbegraafplaats

Mijn onderzoeksjaar begon op 1 januari en eindigde op 1^e kerstdag. Een groot deel van het jaar ben ik er iedere week naar toe geweest, in de vakantie en november en december minder vaak.

Stinzenplanten. Foto: Edda Kammenga

Een greep uit mijn dagboeknoteringen en wat foto's.

Winter

1 januari: Grijze dag, 5°C. Vuurwerkgeknal, maar ook meesjes en krijsende meeuwen. Alles is kaal, behalve de buxus, de coniferen en de klimop, en gras en mos.

22 januari: Zonnig, windstil, -1°C, dun laagje sneeuw/ijs. Ondanks vorst oogt het gras fris. Putters en sijsjes eten elzenproppen. Overal blaadjes een stukje in de grond getrokken, zit heel vast. Groene specht, eerst gehoord, dan midden in boom te zien. Zeer opgewonden gaaien. Knoppen nog niet verder dan vorige keer, maar iedere nacht behoorlijk nachtvorst.

Voorjaar

22 maart: 6°C, zonnig, nachtvorst nog te zien. Achterin vol met afgefallen elzenkatjes en ontkiemde elzenzaadjes (vleugeltje zit er nog aan). Boomklever brengt groen blaadje in nestkast. Veel lawaai, bouwvakkers aan stenen zagen achter de begraafplaats bij de huizen.

Joodse Begraafplaats kletsnat, hoge waterstand.

30 maart: 18°C, zonnig, wind. De bladeren en bloemknoppen staan op barsten. Winterkoning, groenlingen en roodborsten zingen actief.

1 mei: 16°C, droog. Rode beuk krijgt blad en bloeit.

Esdoorn bloeit. Lindes komen in het blad, blad witte klaver wordt zichtbaar. Boomklevernest met jongen en ouders vliegen af en aan met voer.

15 mei: 15°C, zon. Een groot verschil met vorige week, het heeft flink geregend en is warm geweest. Bijna alle bomen vol in het blad. Onderhoud op de grafstenen. Onder de beuken is het donker en vochtig. Onder de treurbeuk staat gewone vogelmelk. De essen links van de Noorderbegraafplaats bevatten veel dood hout (essentaksterfte).

Paddestoelen.

Foto's: Edda Kammenga

De Natuurgidsenopleiding
mag een groot succes genoemd
worden!

Zomer

16 juli: 21°C, motregen, klam. Veel muggen. Het ruikt lekker naar gemaaid gras. Hol van aardhommels, en dennenappel tussen schors van zwarte den geklemd.

1 augustus: 21°C, bewolkt, En alweer wordt er gewerkt op de begraafplaats. Goede bron voor werkgelegenheid. Weinig verandering, wel een grauwe vliegenvanger.

27 augustus: 21 °C, zonnig. Bomen langzaam wat aan het verkleuren en beuken worden wat doorzichtiger. Veel vruchtval van linde.

17 september: 15 °C, rustig weer. Opeens allemaal paddenstoelen. Afgewaaiden takken op een hoopje, en ook bladeren aangeveegd in een hoopje op de paden. De nieuwe knoppen zitten alweer aan de bomen.

Najaar

14 en 21 oktober: Proeflopen voor excursie.

29 oktober: 9 °C, herfstig, harde wind, zon en regen. Onder de beuken wordt het lichter en komt vers groen omhoog, o.a. fluitenkruid.

19 november: De lindes zijn kaal. Blad is nog steeds niet van de beuken en berken, bladeren en takken van de paden geveegd. Paddenstoelen zijn bijna allemaal verdwenen. Veel regen, nat, natter, natst. Natuur in rust. Wachten op vorst, zodat de bomen eindelijk kaal kunnen worden.

En weer winter

25 december: 6°C . Grijs, grijs, grijs, net als mijn vorige bezoek in december. Joodse deel kletsnat, voelt zompig. Harde wind, overstemt de andere geluiden. De geknotte treures staat er nog zieliger bij dan anders. Madeliefje bloeit maar door, en de sneeuwklompjes komen alweer uit de grond. Het jaar is rond.

Begraafplaats in de herfst. Foto: Edda Kammenga

De rode beuk. Foto: Lammert Tiesinga

Foto: Lammert Tiesinga

Nawoord

Een jaar lang bezig zijn met mijn onderzoeksgebied de Noorderbegraafplaats heeft me veel opgeleverd. Ik heb veel over planten geleerd, er zijn veel meer soorten op een klein gebied dan ik gedacht had. Sommigen zijn een korte periode, andere het hele jaar door aanwezig. Determineren met de Veldgids Nederlandse Flora van Eggelte hielp me om op details te letten.

De ontwikkeling van de natuur gedurende de seizoenen heb ik goed kunnen meemaken. Bij de bomen de verschillen in knopvorming, in verschijnen en verdwijnen van bladeren.

De cultuurhistorie is ook een interessant onderdeel. Het heeft een meerwaarde als je als natuurgids ook iets weet van de historie, de cultuurelementen en het gebruik van een gebied.

De excursie voorbereiden was leuk en ook erg nuttig. Kort, boeiend en aanschouwelijk iets vertellen, keuzes maken, anderen actief laten zijn en laten onderzoeken of beleven, tijd bewaken. Vaardigheden die je als natuurgids allemaal nodig hebt. Kortom, het was een boeiende opdracht!

Bronnen

Berg, G.J., C.J.E. Brochard, J. van Goethem, A.J. Loonstra, G. Mulderij, W. Patberg, E. van der Ploeg & G. Wolters. 2014. Monitoring in het kader van de Stedelijke Ecologische Structuur Groningen 2013: kerngebied Noorderbegraafplaats – 1e monitoring. Rapport 2013-074. Koeman en Bijkerk bv, Haren.

Berg, G.J., W. Patberg, M. Ronda & K. van Nierop. 2016. Doelsoortenbeleid – uniek en doelgericht beheer van stadsnatuur. Rapport 2015-023. Koeman en Bijkerk bv, Haren / Gemeente Groningen – Stadsbeheer, Groningen.

Eggelte, H. 2014. Veldgids Nederlands Flora. KNNV Uitgeverij.

Keizer, Gerrit Jan. 2012. De verborgen boom. Het boomsoorteigen ecosysteem van onze inheemse loof- en naaldbomen.

Letting, H. 2009. De Joodse begraafplaatsen in de provincie Groningen.

Peppelenbos, C., H. Maring, I. Botke (red). 2007.

Doodstil. Dood en begraven in Groningen.

www.floravannederland.nl en www.wikipedia.nl voor determinatie van planten en bomen.

Oostersluis/Damsterdiep

Gedeelten uit: Verslag onderzoeksgebied Oostersluis/Damsterdiep Groningen, IVN-natuurguidsenopleiding 2017-2018

Astrid van der Werf.

Foto's: Lammert Tiesinga

Inleiding

Dit verslag gaat over mijn onderzoeksgebied voor de Natuurguidsenopleiding van de IVN afdeling Groningen-Haren. Voor deze opdracht heb ik gekozen voor het gebied rondom de Nieuwe Oostersluis in de stad Groningen. De sluis ligt aan het eind van het Damsterdiep, vanaf de binnenstad gezien. Ik heb voor dit gebied gekozen omdat het aan één van mijn vaste fietsroutes ligt, en het dus een gebied is waar ik vaak langs kom. Daarnaast vond ik het ook interessant om de natuur in een gebied te onderzoeken dat niet overduidelijk een natuurgebied is, maar meer een gebied dat overgelaten is aan de natuur.

Het gebied is in handen van de gemeente Groningen, maar de sluis en haar directe omgeving zijn in bezit van Rijkswaterstaat. Daarnaast is er een particuliere paardenweide in het gebied. De gemeente beheert de bermen, poelen, bomen en velden. Het gebied is zo'n vijf hectare groot. Het landschap is in dit gebied ontzettend vaak op de schop geweest. De sluis heeft een overheersende rol, en alles eromheen is door de jaren heen wel eens aangepast. Het is een zeer intensief beheerd, oud-industrieel landschap, dat nu overheersend gekenmerkt kan worden als grasland.

Sinds de laatste ingrepen in de sluis en waterwegen heeft de natuur meer ruimte gekregen. De begroeiing kan hier gekenmerkt worden als ruderaal ['in hoge mate door mensen verstoord, met puin, stenen, stikstof e.d. red.]. Ook is er een rietbiotop aanwezig. De bodem in het gebied is door de vele ontwikkelingen constant in beweging geweest, en bestaat hierdoor vooral uit een dikke toplaag van aangevoerd zand. De vrachtscheepvaart speelt een grote rol in dit gebied, maar ook pleziervaart – wat tevens naar voren komt in de aangrenzende pleziervaart jachthaven. Dit is een klein jachthaventje met zo'n 30 boten. Ook is het gebied belangrijk voor doorgaand autoverkeer vanuit de stad naar Oosterhogebrug en

de ringweg rondom Groningen.

Het gebied maakt deel uit van de Stedelijk Ecologische Structuur, een aaneengesloten netwerk van ecologische gebieden in de stad. De gebieden Damsterdiep, Oostersluis en Stadsweg behoren allen tot deze structuur en zijn aan elkaar verbonden (zie afbeelding op pagina 4). In het gebied komen verschillende dieren voor die hier hun nestplek hebben, waaronder de boerenzwaluw en de aalscholver. Daarnaast zijn hier veel dieren die door de ruderaal- en rietbegroeiing en de aanwezigheid van natte poelen hier voedsel kunnen vinden.

Gebiedsbeschrijving

Het gebied Oostersluis/Damsterdiep is een gebied aan de rand van een kruising van vier waterwegen. Dit is het in de geschiedenis eigenlijk altijd al zo geweest in deze buurt. Al sinds de vestiging van de stad Groningen met het omliggende land was deze plek een kruising van waterwegen. Vroeger was dit gebied een kruising van het Damsterdiep (en ver daarvoor de Fivel) met het Selwerderdiepje. Tegenwoordig zijn de waterwegen het Eemskanaal, het Winschoterdiep, het Van Starkenborghkanaal en het Verbindingskanaal richting de stad. Het Eemskanaal loopt van de stad Groningen door naar Delfzijl. Er vaart veel zwaar vrachtverkeer van of naar het Eemskanaal door de sluis in het Van Starkenborghkanaal. Dit kanaal loopt richting Zuidhorn en daarna door naar Lemmer. Door de geschiedenis heen is hier altijd een overweg over het water geweest; eerst een brug (waarnaar de plaats Oosterhogebrug vernoemd is) en uiteindelijk een sluis.

De kades van het gebied zijn versterkt met staalplaat en er zijn pieren of verhoogde opstapplaatsen gecreëerd waarmee mensen van en op binnenvaartschepen kunnen stappen of waar men schepen kan aanleggen. In het water staat een grote zwarte dukdalf, ook bedoeld voor het aanleggen van schepen, maar in het overgrote geval een geweldige rustplaats voor de aanwezige vogels in het gebied.

's Avonds komt de sluisfunctie van dit gebied veel duidelijker naar voren dan overdag; dit is de tijd dat de verlichting aangaat. Pas dan wordt duidelijk hoe bizar veel lantaarnpalen hier staan, en het licht is overweldigend als je kijkt naar de rest van de omgeving. Om de sluis goed te laten werken, en mankementen direct duidelijk te kunnen zien, is het

belangrijk dat deze verlichting hier aanwezig is. Maar soms vraag je je toch af of ze het ook niet zouden kunnen met de helft minder.

Cultuurhistorische kenmerken

Aanduiding oude vaarweg en sluis

In het gebied is een aantal objecten te vinden die de cultuurhistorische waarde van het gebied aangeven. Zo is er de aanwezigheid van de oude sluisplaten, die men heeft laten liggen op de plekken waar ze in de oude situatie lagen. Op één van de sluisplaten is nog de oorspronkelijke openingsplaque te vinden, die geplaatst is bij de opening van de brug in 1938. Koningin Wilhelmina opende toen het nieuw gegraven Van Starkenborghkanaal en de sluis. Interessant detail; deze plaque verbleef tijdens de Tweede Wereldoorlog op de bodem van het kanaal om te voorkomen dat de Duitsers het kapot zouden maken.

Oorlogsmonument

Daarnaast is er in dit gebied een oorlogsmonument van een Canadese soldaat geplaatst. Deze stalen plaque bevat een gedicht in negatieve ruimte; de letters zijn uit het staal gefreesd. Het is een nagedachtenis aan de 22-jarige Canadese soldaat Roy W. Coffin die op deze plek is gesneuveld in de Tweede Wereldoorlog. In een verhit vuurgevecht, waarbij de teruggetrokken Duitsers zich aan de andere kant van de sluis verschanst hadden, waren de bruggen opgehaald. Coffin liet bij dit vuurgevecht het leven. In nagedachtenis aan

In nagedachtenis aan

deze Canadees, en alle Canadezen die hebben geholpen met het bevrijden van de stad, is naast deze plaque een suikeresdoorn (maple leaf) geplaatst. Het blad van de suikeresdoorn is terug te vinden op de Canadese vlag.

Brughoofden

Aan beide kanten van de sluisdoorgang vindt men muurtjes met daarbij vier karakteristieke beelden van mensenhoofden. Deze beelden zijn vervaardigd in 1938 door de kunstenaar Gijsbert Jacobs van den Hof (1889–1965). Tegenwoordig staan ze aan de uiteinden van de muurtjes waarbij aan beide kanten van de waterweg zitplekken zijn gecreëerd. De hoofden hebben elk een ander uiterlijk, en wijzen elk een andere windrichting op, waarnaar ze ook vernoemd zijn: de noorderling, de oosterling, de zuiderling en de westerling. De koppen hebben ook de trekken van mensen uit de streken waar ze heen wijzen. De oosterling heeft een Aziatisch uiterlijk, de zuiderling heeft met zijn dikkere lippen en platte neus een wat meer Afrikaans uiterlijk, de noorderling heeft meer de trekken van een strenge noordelijke officier met een borstelige snor, en de westerling heeft niet echt kenmerkende trekken.

De zuiderling is er tijdens de beschietingen in de Tweede Wereldoorlog niet helemaal ongeschadigd vanaf gekomen en is door een aantal kogels geraakt. Deze beschadigingen zijn tegenwoordig nog goed terug te vinden op het beeld.

Invloeden op flora en Fauna

Er is veel verschil te zien tussen de seizoenen in dit gebied. In het voorjaar en de zomer zijn er veel kleurige bloemen te vinden, staat het riet hoog en zit er blad aan de bomen. Er vliegen veel zangvogels, vlinders en libellen rond en al met al is het gebied vol met leven. Er is veel kleur en melodisch geluid. In het najaar neemt dit af en in de winter is het tegenovergestelde het geval. Er zijn dan nog wel vogels, zoals meeuwen, aalscholvers en waterhoentjes, maar deze maken niet bijzonder melodische geluiden. De bloemen zijn uitgebloeid en er is weinig kleur in het gebied te vinden. Insecten laten zich in het najaar en de winter ook niet echt meer zien. Het gebied gaat eigenlijk een beetje in winterslaap, en laat zich in het voorjaar en de zomer weer in volle glorie zien. Het licht van de vele lantaarnpalen bij de sluis is overheersend in de avond en nacht. Dit is de reden waarom hier maar weinig vleermuizen te vinden zijn; voor hen is het veel te licht in de nacht.

De grote schepen, de slagbomen die naar beneden gaan (en het alarmsignaal dat rinkelt als de slagbomen neergaan), de langsrijdende auto's, fietsers, scooters en vrachtverkeer; zij creëren allemaal geluid. De vogels in de omgeving bevinden zich daarom vaak op enige afstand van de sluis en de aalscholvers nestelen aan de overzijde van het water, waar het een stuk rustiger is.

Bij de oude sluisplaten zijn laagtes/poeltjes aangebracht. Uit de monitoring, die gedaan is in dit gebied in 2015, blijkt dat deze poeltjes niet diep genoeg zijn voor het voorkomen van een aantal doelsoorten in het gebied, zoals verschillende kikkers en libellen. Deze zijn er nu niet omdat de omstandigheden niet goed genoeg zijn; er is teveel opslag en rietgroei.

De bodem in dit gebied is door de jaren heen vaak ernstig verstoord en opnieuw aangelegd. Als gevolg hiervan kan dit gebied als ruderaal worden aangemerkt (*Rudera* is Latijn voor bouwval). In ruderaal gebied is de bodem vaak kalkrijk en stikstofrijk. Dit valt terug te zien in de planten die hier groeien; typische ruderaal planten. Deze planten kenmerken zich door veel zaadproductie en snelgroeïende wortels. Verder stellen zij weinig eisen aan hun omgeving en zijn het vaak koloniserende soorten. Voorbeelden van deze planten zijn vogelwikke, wilde cichorei, knoopkruid en boerenwormkruid. Deze planten zijn dan ook in grote getallen te vinden in het Oostersluis gebied.

Aan de overzijde van de sluis, gezien vanuit de stad, bevindt zich onder de rechterbrug een faunapassage. Dankzij deze passage kunnen dieren onder het wegdek doorkomen. Hierdoor worden op dit gedeelte minder dieren doodgereden door verkeer. Echter, onder alle andere wegdelen die barrières vormen in dit gebied liggen geen faunapassages. Deze passage ligt hierdoor geïsoleerd en wordt nauwelijks gebruikt, hooguit door kleine muizen. Het effect van deze passage over het gehele gebied is gering. In de monitoring van het gebied in 2015 wordt dan ook aanbevolen om aan zuidwestzijde van de Oostersluis een faunapassage aan te leggen richting het gebied Damsterdiep. Aanvullend kan de oude sluizenloop (de strook tussen de dukdalven) weer worden uitgegraven en kunnen de huidige poelen uitgediept, verlengd en met elkaar te verbinden. Hiermee hef je de isolatie van twee poelen op én je maakt een ecologische verbinding naar het SES-gebied Damsterdiep. Deze aanbevelingen staan momenteel echter nog niet op het punt om gerealiseerd te worden.

Bronnen

- Berg, G.J., H. Boonstra, C.J.E. Brochard, J. van Goethem, R.M. Koelman, T. Koeman, A.J. Loonstra, G. Mulderij, E. van der Ploeg, H.A. Posthumus & G.L. Verweij (2012). *Monitoring in het kader van de Stedelijke Ecologische Structuur Groningen 2011: Verbindingszone Damsterdiep*. Rapport 2011-066. Koeman en Bijkerk bv, Haren.
- Berg, G.J., A.R. Balk, H. Boonstra, J. van Goethem, R.E. Modderman, W. Patberg, H.A. Posthumus & G.L. Verweij (2016). *Monitoring in het kader van de Stedelijke Ecologische Structuur. Groningen 2015: Verbindingszone Oostersluis – 2e monitoring*. Rapport 2015-024. Koeman en Bijkerk bv, Haren.
- M.G.A. (Marnix) Deterd Oude Weme: *Landschapsgenese van het Gorechter Hunzedal Reconstructie en ontwikkeling van het Esser corpus- en provinciaal land (1215-1766)*. 2015.
- Beeldbank.nl. Brughoofden van Van den Hof: <http://www.staatingroningen.nl/707/zuider--noorder--ooster--westerling-4-delen>

Een dag op het onderzoeksgebied

Woensdagmiddag 14 juni 2017 – planten determineren

Weer: Zonnig weer, met wat wind.

Vandaag heb ik afgesproken met mijn coach Ina om plantjes te inventariseren. Haar doel was om sowieso 100 plantjes te beschrijven, en we zijn er tot de 73 gekomen. We zijn hier zo'n 2,5 uur mee bezig geweest, en het heeft mij heel veel inzicht gegeven in wat er zoal bloeit en groeit in mijn onderzoeksgebied. Hieronder een lijst van de planten die we hebben gezien. Met hulp van Ina heb ik ook een paar plantjes zelf gedetermineerd. Dit was erg leerzaam. Er waren er nog een paar die we niet op naam konden brengen, maar Ina heeft dit thuis nog even uitgezocht en later opgestuurd. Het was een erg leuke dag in mijn onderzoeksgebied.

1. Gevlekte orchis	44. Avondkoekoeksbloem
2. Riet-duivelsbek	45. Paardenbloem
3. Zilver schoon	46. Akkerdistel
4. Kruipende boterbloem	47. Schapenzuring
5. Scherpe boterbloem	48. Knoopkruid
6. Smalle weegbree	49. Fluitenkruid
7. Grote weegbree	50. Kamille
8. Haagwinde	51. Herderstasje
9. Engels raaigras	52. Esdoorn (kiem)
10. Zuring (krul)	53. Grote brandnetel
11. Veldlathyrus	54. Timoteegras
12. Vogelwikke	55. Voederwikke
13. Margriet	56. Hondsdraf
14. Riet	57. Groot streepzaad
15. Rietgras	58. Madelief
16. Duizendblad	59. Phacelia
17. Moerasvergeet-mij-nietje	60. Boekweit
18. Veelkleurig vergeet-mij-nietje	61. Raapzaad
19. Pinksterbloem	62. Eik (zomer)
20. Kleine klaver	63. Berk
21. Roos	64. Mosterdzaad
22. Distel	65. Radijs
23. Reukgras	66. Vergeet-me-nietje
24. Heermoes	67. Wilg
25. Wolfspoot	68. Lisdodde
26. Watermunt	69. Klimop
27. Grote vossenstaart	70. Wilgenroosje
28. Zwarte els	71. Muurpeper
29. Jacobskruid	72. Oranje havikskruid
30. Gewoon biggenkruid	73. Harig knopkruid
31. Gekroesde zuring	
32. Veldzuring	
33. Luzerne	
34. Grote ratelaar	
35. Bijvoet	
36. Gewone melkdistel	
37. Zegge	
38. Gestreepte witbol (gras)	
39. Klein kruiskruid	
40. Vogelmuur	
41. Ridderzuring	
42. Kamgras	
43. St. janskruid	

Interview Edda Kammenga, cursist en coördinator Natuurgidsenopleiding

Edda, jij was zowel cursist van de Natuurgidsenopleiding als lid van het coördinerend NGO-team. Hoe heb je die dubbelrol ervaren? Had je er problemen mee?

De dubbelrol was goed te doen. Toeska, Martha en ik hadden afgesproken dat ik vooral 'achter de schermen' meedeed en zij 'voor de schermen'. In het begin was het even lastig om tijdens de les de organisatiepet af te zetten, maar daarna kon ik al gauw ook gewoon cursist zijn. En het voordeel van meedoen in de organisatie is dat ik zo ook invloed had op de inhoud.

Martha en Toeska hadden hun zwangerschappen ook prachtig aansluitend 'geregeld', daar was ik heel blij mee. Zo kon ook in die periodes er altijd een van hun actief bij zijn en de organisatie van de lesavond begeleiden. We hebben echt nul keer onderling problemen gehad, dus de samenwerking ging super.

Wat waren de taken van het coördinatieteam? Was je er veel tijd mee kwijt?

De voorbereidingsfase was intensief, daar waren we veel tijd mee kwijt. We moesten het lesprogramma invullen, sprekers en excursieleiders regelen, excursielocaties uitzoeken, alles voorleggen aan het cursushuis van het IVN, publiciteit verzorgen, deelnemers werven, een introductieavond houden, startgesprekken voeren met de aanmelders, een locatie regelen, mentoren regelen.

Tijdens de opleiding begeleidde het team natuurlijk de lesavonden en excursies, dat deden Toeska en Martha vrijwel altijd. Verder de voortgang bewaken van de opdrachten, hier en daar een gesprek met een cursist die ondersteuning of aansporing nodig had. We konden als eerste NGO-groep met ons.ivn gaan werken, dus daar hebben we ons ook in verdiept.

En voor de eindfase moesten verslagen beoordeeld worden, portfolio's gecheckt, diploma's aangevraagd en de diplomering worden geregeld. Al met al heel wat taken nu ik het zo noem.

Heb je bij de organisatie voldoende ondersteuning gehad van het Consulentschap?

Voor al bij de opstartfase hebben we de ondersteuning van

Marit goed kunnen gebruiken. We hadden geen van drieën ervaring met het opzetten van een NGO en dan is het nodig en handig dat je daarbij begeleid wordt. Je moet en wilt ook aan kwaliteitseisen volden. Er waren veel startdocumenten en voorbeelden te gebruiken, en we konden altijd terugvallen op het Consulentschap bij vragen. We hebben ook veel gehad aan de ondersteuning vanuit de IVN Groningen Haren. De vogelwerkgroep heeft een voorbeeldexcursie gegeven, de plantenwerkgroep heeft actief een aantal lessen en excursie-onderdelen verzorgd, mensen hebben meegewerkt aan beoordelen van verslagen en excursies. Kortom, prettig.

Was het moeilijk om goede docenten te werven voor de verschillende onderdelen?

Nee, het was niet moeilijk, er is een groot netwerk van mensen die bekend zijn met een natuurgidsenopleiding en daar ook actief voor zijn geweest. We hadden meerdere professionals uit het veld en van de meesten hadden we wel een beeld of ze goed zouden aansluiten bij de cursistengroep.

Wat vond je zelf het meest leerzame onderdeel van de opleiding?

De onderdelen bodem en landschap vond ik heel interessant. Hoe Nederland in de geologische historie ontstaan is, de invloed van de bodem op het landschap, het is een heel ingewikkelde materie, waar ik me nooit zo in verdiept had. En nu ben ik voor mijn plezier hier boeken over aan het lezen en er buiten op aan het letten.

Wat vond je het leukste van de opleiding?

Lekker naar buiten gaan en daar met en van elkaar leren in een goede sfeer vond ik heerlijk. En ook de kennis die ik opdeed tijdens de lessen, vooral bij enthousiaste en didactisch sterke sprekers.

Wat ga je doen met wat je in de opleiding hebt geleerd? Wil je doorgaan als natuurgids?

Ja, ik ga door als natuurgids. Ik ben al begonnen als gids in de Onlanden voor Natuurmonumenten, en ik wil ook gaan gidsen voor onze IVN-afdeling. Ik heb me net aangesloten bij de plantenwerkgroep, dus daar zal ik zeker mijn steentje gaan bijdragen aan excursies. Mijn plantenkennis is het afgelopen jaar behoorlijk vooruitgegaan, maar is nog steeds beperkt. Mijn doel voor komend jaar is om dat flink te vergroten. Gelukkig zitten er een paar ervaren mensen in (Ernst, Eunice, Ina) waar ik het nodige van op kan steken.

Interview met Janny Giezen, cursist

Wat was jouw motivatie om de opleiding te gaan doen?

Ik hoorde het van een vriend en het leek me een geweldige uitdaging en invulling om met mijn pensionadertijd te gaan doen.

Mijn grootste zorg was het onthouden en niet om voor de groep te staan, want dat ben ik wel gewend.

Waar heb je het meeste van geleerd?

Ik blijf het beste te leren door waar te nemen, te fotograferen en daarna het onderzoeken. Mijn onderzoeksgebied leende zich daar het beste voor, omdat ik daar 1 of 2 keer te vinden was. Dit is het Noorderplantsoen en ik geef daar nu ook excursies. Ik ben te vinden op de facebookpagina: Janny's Noorderplantsoen beleving.

Wat vond je het leukste onderdeel van de opleiding?

De lezingen vond ik geweldig en mijn onderzoeksgebied. De excursies verruimden mijn blik, omdat ik steeds op stadsgroen gericht was.

Interview Anna van Beek, cursist

Wat was voor jou de motivatie om de Natuurgidsenopleiding te gaan doen?

Natuur- en Milieueducatie Hoogezand, waar ik als vrijwilliger voor basisscholen werk, wilde graag wat meer geschouderheid in het edu-team, en ik wilde ook graag verdieping. Temeer omdat dat ook de kans vergroot om andere doelgroepen dan alleen kleine kinderen te gaan rondleiden in de natuur

Waar heb je het meeste van geleerd?

Van meerdere zaken: het (ook digitaal!) leren samenwerken bij groepsopdrachten, en heel leerzaam ook in excursies van anderen vogels en planten herkennen: dat blijft beter plakken dan opzoeken...

Wat vond je het leukste onderdeel van de opleiding?

Enkele van de gastsprekers, vooral Klaas Nanninga en André Eijkenaar, die waren enorm boeiend en hadden prachtige foto's bij hun verhaal

Aan welk gebied heb je het meest aandacht besteed?

Waarom heb je dat gebied gekozen en heb je er een band mee gekregen?

Mijn onderzoeksgebied was het Wiede Gat, onderdeel van Natuurmonumentengebied 't Westerbroek. Het ligt vlak

Aan welk gebied heb je de meeste aandacht besteed?

Mijn onderzoeksgebied. Ik woon er vlak bij en ik ben er nu veel meer op betrokken geraakt. Het is zo bijzonder wat er zich midden in de stad in zo'n mooie groene strook afspeelt. Cultuurhistorisch is ook prachtig. Naast de natuur heeft het ook een zeer grote recreatieve functie en dat speelt zich allemaal naast elkaar af. Vooral in combinatie met mijn fotografie geniet ik er nog steeds van. Mijn eindopdracht speelde zich af in de Hortusbuurt, verscholen groen plekken, naast het Noorderplantsoen. Dit betrek ik nu ook in mijn excursies. Mijn studiegenoten van de eindopdracht willen daarbij ook betrokken worden, geweldig.

Wat ga je doen met wat je geleerd hebt?

Zoals ik al aan gaf geef ik excursies in het Noorderplantsoen. Ik heb een wandelgroep voor kwetsbare mensen, die ik ook wijs op wat we onderweg tegenkomen. Verder heb ik het initiatief genomen om met studiegenoten 'Op Pad' te blijven, zodat we van elkaar kunnen blijven leren. Er hebben zich al 15 aangemeld (jannygiezen@hotmail.com).

achter m'n huis en het was bepaald geen straf om daar vaak rond te darren: water/ bos/weiland/ boomgaard, vooral in de late namiddag of vroege avond... Het was al, en is nu nog meer, een hele dierbare plek

Wat ga je doen met wat je geleerd hebt in de opleiding?

Méér cursussen en excursies volgen, bij IVN, KNNV, via internet. Zelf mooier lesmateriaal maken voor NME- lessen, nieuwe lessen ontwikkelen, andere doelgroepen met natuur(behoud) benaderen, bijvoorbeeld ouderen in zorginstelling

Wat wil je zelf nog kwijt?

Het bekende effect, namelijk dat hoe meer je van iets af gaat weten, hoe minder je weet want er is nog zoveel meer wetenswaardigs. Maar de motivatie om steeds bezig te blijven met natuur en dat over te dragen aan anderen is door deze cursus nog flink versterkt.

Excursies groeiende plantenwerkgroep zeer geslaagd

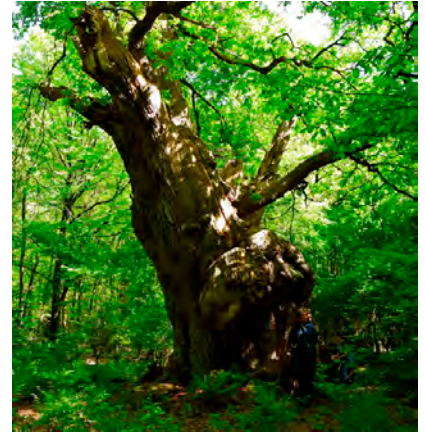
De Plantenwerkgroep kent een geweldige groei. Vanuit de Natuurgidsen Opleidingen zijn vijf deelnemers lid geworden van onze werkgroep. Dat betekent veel kennismaken en opnieuw kijken hoe pakken we het aan. De eerste geslaagde excursie was de Stinzenplantenexcursie in het Noorderplantsoen: ongeveer 23 deelnemers, zodat de groep gesplitst werd in tweeën. De NGO-leden konden ook hun bijdrage leveren en kijken hoe ervaren gidsen het aanpakken. Het weer droeg ook enorm bij aan een zeer geslaagd evenement.

De werkgroep avonden werden gevuld met een zakelijk gedeelte. Afstemmen wie doet wat en plannen maken. De oud cursisten van de bomencursussen werden uitgenodigd om naar het Hasbruch te gaan. Een oud cultuur/productiebos bij Delmenhorst (Dld) met een kern van oerbos. Zeer indrukwekkende oude bomen en onderbegroeiing. Zeer veel planten en boomsoorten werden genoteerd, waaronder zeldzame soorten, zoals Bosbingelkruid, Goudveil, Bospaardestaart. Ook de tegelijk bloeiende Eenstijlige- en Tweestijlige Meidoorn was voor velen een ervaring. De vogels waren duidelijk aanwezig. Een Zwarte specht hamerde er vrolijk op los in een stam die op de grond lag. Bijna een kwartier lang konden we hem goed waarnemen. Klap op de vuurpijl waren natuurlijk de zeer oude bomen. De al sinds begin jaren 80 vermolmden en omgewaaide Amalieneiche en natuurlijk de Frederiekeneiche. Deze is al 1250 jaar oud. Voor iedereen weer een hoogtepunt om dit bos te beleven.

Dan de excursie naar de Wieden (Ov). Eerst voorlopen met de werkgroep leden. Wat een prachtige dag, gelukkig of helaas was het 31 oC. Wandelend, sjokkend en drinkend kwamen al snel op 100 verschillende planten. Zeggen, Orchideeën, Blaasjeskruid, Krabbenscheer enzovoort. Er vloog een Roerdomp over en net uit de auto gestapt hoorden we een Wielewaal. En om ons heen tienduizenden libellen en juffers. Platbuik, Viervlek, Oeverlibel, Witsnuit, Juffers soorten. Fantastisch. En bovenal geen muggen of dazen. Weer zo'n topdag als floristen. Geen drassig terrein alleen geen droge draad maar aan ons lijf.

En dan de excursie zelf. Helaas nog een enkele afmelding op het laatst. Met dertien deelnemers naar de Wieden bij Doosje. (drie boerderijen). Nu was het regenachtig geweest. Het terrein was vochtig. En libellen niet één zien vliegen. Allemaal in de begroeiing schuilend en kletsnat. Nu geen Roerdomp en Wielewaal, maar wel Tuinfluiters, Rietgors en anderen. Zeer leerzaam was dat de planten in een paar dagen tijd veel verder waren. Planten waren door het warme weer versneld in bloei gekomen, we zagen nu veel meer orchideeën en andere soorten. Wat kan de aanblik in een terrein in een paar dagen veranderen. Dinsdag voorlopen en zaterdag de excursie. Eerdere jaren hadden we al meer dan 150 soorten geteld. De deelnemers kwamen ook nu weer zeker aan hun trekken.

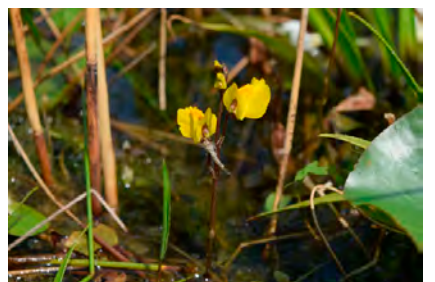
Al met al kan de werkgroep met acht leden weer een zonnige toekomst tegemoet gaan. En de excursies... wellicht weer wat dichterbij huis. Zeker nu we weer een opbouwende werkgroep zijn is nu aansluiten een goed moment.

Frederiekeneik

Een Boomkruiper?

Blaasjeskruid

Krabbenscheer

Nestkastjes timmeren bij de Mikkelfhorst

Onze Natuurkids hebben op 31 maart nestkastjes in elkaar getimmerd en op 18 mei mochten ze onder begeleiding van boswachter René van het Groninger Landschap kijken of er jonkies in hun kastjes zaten. Op de Mikkelfhorst zijn de kastjes voor mezen en mussen eerst gezaagd en voorbereid voor het in elkaar timmeren. Hieronder het verhaal van Carmen en Roos

Eerst hebben we de zijkant op de achterkant getimmerd. En toen hebben we de andere zijkant aan de achterkant er aan getimmerd. En dan hebben we de voorkant aan de zijkanten getimmerd. En dan hebben we de onderkant er aan getimmerd. En dan hebben we de bovenkant er los op gelegd. En dan hebben we hem versierd met: slakkenhuisjes en toen was hij klaar!!

Toen gingen we ze ophangen met speciale schroeven. Toen gingen we naar huis, toen moesten we lang wachten. Toen mochten we terug. Toen zijn we in het vogelhuisje gaan kijken en toen zagen we 11 kleine babyvogeltjes !!! Ze waren helemaal bloot en ze hadden hun oogjes nog dicht en ze hadden hele rare snaveltjes. Alsof ze een vla-snor hadden. En toen ging een meneer de vogeltjes ringen en toen mochten we ze aaien en Carmen had ze een kusje gegeven.

Carmen (7) en Roos (8)

Aankondigingen

Gronings Groen

vrijdag 7 september 2018 13.30-18.00 uur

Graag nodigen wij u uit voor Gronings Groen; hét event voor de groene actieveling die zich inzet voor natuur, landschap en milieu in Groningen. Dit jaar is het thema 'Natuur op en rond het boerenland'. We vieren Gronings Groen bij Boerderij Huls-de Roo in Sellingeren.

Deze 6e editie van Gronings Groen organiseren wij samen als zes grote groene natuurorganisaties in de provincie Groningen. Het wordt een afwisselende middag vol inspiratie die je niet wilt missen! Je kunt kennis uitwisselen, workshops volgen, op excursie gaan en ideeën opdoen. Er is voor elk wat wils. Jij komt toch ook?

Programma:

- 13.30 Ontvangst met koffie & thee
- 14.00 Opening Gronings Groen 2018
- 14.15 Workshops (twee rondes)
- 17.00 Afsluiting
- 17.15 Heerlijk maaltijdbuffet
- 18.00 Einde Gronings Groen 2018

Natuurvoedingswinkel

De Wiershoeck

Hét adres voor uw biologische boodschappen

Beijumerweg 20 Groningen

Onze actie-aanbiedingen vindt u op onze website

www.dewiershoeck.nl

(050)
541 15 15

De Wiershoeck
Beijum

ma t/m wo 9.00 – 18.00
do / vr 9.00 – 19.00
za 9.00 – 17.00

Iedere donderdag bezorging aan huis

Yohân Bergsma

Meesterschilder

Meidoornlaan 3
9771 AN Sauwerd
tel. 050-5269734

www.ekoschilder.nl

Boekenfonds opgeheven

Het bestuur van het Boekenfonds heeft in overleg met het afdelingsbestuur besloten de stichting op te heffen. Formeel heet de club trouwens 'Stichting Steunfonds voor Natuur- en Milieueducatie'.

De stichting is in 1995 opgericht met als doel: "het materieel en financieel ondersteunen van natuur- en milieueducatie en bescherming in het algemeen en in het bijzonder het ondersteunen van de te Groningen gevestigde vereniging IVN, afdeling Groningen en voorts al hetgeen met een en ander rechtstreeks of zijdelings verband houdt of daartoe bevorderlijk kan zijn, alles in de ruimste zin van het woord". Deze mooie volzin komt uit de statuten van de stichting.

Anno 2018 gaat de stichting ter ziele met als voornaamste reden dat de winst van het boekenfonds marginaal was in relatie tot de inspanning die er tegenover stond. En daarbij is het bestellen van boeken tegenwoordig een makkie via Internet of nog gewoon via de boekhandel.

Saskia van der Burg vond het na 7 jaar welletjes met al die dozen in het huis en het gesleep. Een opvolger is tevens niet makkelijk te vinden en we hebben vacatures voor functies bij de afdeling die meer prioriteit hebben om ingevuld te worden. Meer dan voldoende redenen om de stichting op te heffen vonden we als bestuur van de stichting.

En wat nu dan? Het vermogen van het Boekenfonds komt ten goede aan de IVN-afdeling. En de boekenfanaat kan natuurlijk via diverse websites boeken bestellen. Via de KNNV-site krijgt u als IVN-lid 10% korting op uw boeken. En in een boekhandel als van Godert Walter is alles te bestellen.

Namens het ex-bestuur van Stichting, Kees van de Ven

- * Fotoservice
- * Alle grote merken
compact/reflex/digitaal
- * 80 Types verrekijkers
en telescopen op voorraad
- * Ook astronomische telescopen
- * Swift - Bynolyt - Zeiss
- * Swarovski-topdealer
- * *Vriend Stichting Het Groninger Landschap*

www.combigroningen.nl

ipkes **COMBI**
FOTO - VIDEO

Poelestraat 19 - 9711 PG Groningen
Telefoon (050) 312 86 84

Hoornsedijk. Foto: Lammert Tiesinga

Wie wordt onze nieuwe voorzitter?

Lammert Tiesinga zal in maart 2019 aftreden als voorzitter. Het bestuur is daarom op zoek naar een opvolger.

Wat doet de voorzitter? De voorzitter is voorzitter van de **afdeling**. Naast het voorzitten van bestuursvergaderingen en de jaarlijkse ALV betekent dit dat hij of zij oog heeft voor het reilen en zeilen van de afdeling, mensen stimuleert en eventueel knelpunten signaleert. Samen met de overige bestuursleden ontwikkelt de voorzitter ook een visie op de koers die de afdeling moet varen en op nieuwe ontwikkelingen.

Het algemeen bestuur (DB + werkgroepcoördinatoren) komt ongeveer vier keer per jaar bij elkaar. De voorzitter vertegenwoordigt ook de afdeling naar buiten toe. Ook andere bestuursleden kunnen externe bijeenkomsten namens de afdeling bezoeken. Dat hangt af van de aard van de bijeenkomsten. Belangrijk is dat je hart hebt voor het IVN, soms het voortouw neemt, stimulerend bent en oog hebt voor de afdeling als geheel.

**Wil je meer weten? Voel je ervoor?
Neem contact op met het bestuur.**

Versterking van groen in en om Groningen

Input voor het groenbeleid van de gemeente Groningen

In het Gronings Overleg Stadsnatuur is gevraagd input te leveren voor vernieuwing van het groenbeleid van de Gemeente Groningen. De IVN-werkgroep Stadsecologie heeft haar ideeën hierover op papier gezet en ingebracht in het overleg, waarin ook de stadsecoloog en beleidsambtenaren zijn vertegenwoordigd.

Waarom stadsnatuur?

Stadsnatuur is belangrijk voor een leefbare stad:

- Het draagt bij aan een grotere biodiversiteit: een grotere verscheidenheid in soorten bomen, planten, bijen, vlinders, libellen, vogels, vleermuizen, egels etc.
- Een groene omgeving draagt bij aan de beperking van de gevolgen van klimaatverandering. Het absorbeert warmte en zorgt ervoor dat de temperatuur ook op warme zomerdagen draaglijk blijft. Na extreme regenbuien is er in een groene omgeving minder wateroverlast door opname van het water in de bodem. Daardoor is er ook minder belasting voor het riool.
- Natuur neemt bovendien CO₂ op en draagt op die manier bij aan beperking van de opwarming van de aarde.
- Stadsnatuur heeft een positief effect op de gezondheid van mensen: het zorgt voor zuurstof die we inademen, het is rustgevend en stressverlagend. Het maakt de stad mooier en vriendelijker.

Vergroting van biodiversiteit

In Nederland en daarbuiten voltrekt zich een stille, ecologische ramp. Het aantal insecten is in de afgelopen decennia met 70% afgenomen. Terwijl 75% van onze voedselgewassen afhankelijk is van bestuiving door bijen. Veel soorten vogels en vleermuizen zijn voor hun voeding afhankelijk van insecten. Op het platteland is de verarming van de natuur voor een groot deel te wijten aan de intensieve landbouw en veeteelt; anderzijds door gebruik van verschillende chemische bestrijdingsmiddelen, die ook de kwaliteit van het drinkwater aantasten. Akkervogels en weidevogels worden in hun voortbestaan ernstig bedreigd. Daarnaast is de verstedelijking een bedreiging voor de natuur. Zowel in de stad als op het platteland moet de verschraving worden tegengegaan. Natuur, en daarmee de biodiversiteit, moeten worden versterkt. Ook in de stad. Biodiversiteit is van levensbelang!

Het centrale beleidsdoel voor het groenbeleid moet zijn: versterking van de biodiversiteit. Daarmee zijn tegelijkertijd doelen ten aanzien van klimaat en gezondheid gediend.

Naar ecologisch groenbeleid

Binnen een ecologisch groenbeleid worden zo veel mogelijk bomen, struiken en planten geplant die insecten aantrekken en broedgelegenheid, schuilplaatsen en rustplaatsen bieden voor vogels, vleermuizen en andere dieren. Inheemse bomen, struiken en planten hebben over het algemeen de grootste aantrekkingskracht op diverse soorten insecten. Vergroening kan in de vorm van bomen, struiken, planten, gevelgroen, bloeiende klimmers, groene daken, daktuinen, overhangend groen, kuipplanten. Van belang zijn ook bloemrijke bermen en diversiteit in struiken. Daarbij zou monotone beplanting moeten worden vermeden en gezorgd moeten worden voor gespreide bloeitijden. Vogels, vlinders, bijen, vleermuizen enz. varen er wel bij.

Oudere bomen hebben een belangrijke functie voor biodiversiteit en zouden slechts in uitzonderlijke gevallen mogen worden gekapt. Ook dode- en zwakke bomen hebben ecologische waarde door het aantrekken van diertjes die als voer voor vogels dienen. Her en der in plantsoenen kunnen bijenhôtels en insectenhôtels worden neergezet, die tegelijkertijd een educatieve functie hebben.

Te gemakkelijk wordt gedacht over het kappen en compenseren van bomen. Na het planten van jonge bomen duurt het enkele decennia voordat deze bomen dezelfde natuurwaarde hebben als de oudere bomen die ooit zijn gekapt.

Bloemrijke bermen langs het Reitdiep

Groene verbindingen: de SES

Voor de biodiversiteit is het belangrijk dat er groene verbindingen worden gemaakt en dat de *Stedelijke Ecologische Structuur* wordt versterkt.

Al geruime tijd heeft de gemeente Groningen een actief beleid op het gebied van de Stedelijke Ecologische Structuur (SES). De SES zorgt voor verbinding van stadsnatuur in en om de stad, de vorming van groene zones waardoor soorten planten, dieren, insecten etc. zich over grotere afstanden kunnen verplaatsen en de soortenrijkdom groter wordt. Groen in de stad wordt met elkaar verbonden en met de natuur buiten de stad.

De SES heeft de afgelopen jaren veel te verduren gehad door kap van grote hoeveelheden bomen voor diverse projecten, zoals de aanleg van snelfietspaden. Fietspaden waren gepland dwars door kerngebieden van de SES. Reparatie en verdere versterking is nu noodzakelijk.

De vergroening van de binnenstad is een mooie gelegenheid om de SES waar mogelijk verder door te trekken naar het hart van de stad. Nu vormt de SES nog een ring om de binnenstad, maar ze is er nog niet echt in betrokken. Diepenring en Singels moeten als groene gordel rond de binnenstad verder worden ontwikkeld. Waar mogelijk moeten groene verbindingen worden gemaakt, bijvoorbeeld vanaf Noorderplantsoen naar de binnenstad. De Hortusbuurt is al behoorlijk groen, met hofjes, binnentuinen en groene dwarsstraten. Dit kan worden versterkt, bijvoorbeeld door de Nieuwe Kijk in 't Jatstraat. Mogelijkheden, ook in andere buurten, dienen te worden onderzocht. Ook andere schakels ontbreken nog, zoals de verbinding tussen Noorderplantsoen en Noorderbegraafplaats. Het plan om deze verbinding tot stand te brengen via de Akkerstraat is tot op heden nog niet gerealiseerd.

Verbinding met de natuur buiten de stad is belangrijk. De verbinding van Kardingse met omliggende gebieden (Kardings Ontzet) en de gedeeltelijke reconstructie van de oude Hunzeloo zullen bijdragen aan versterking van de SES. Het Tussengebied tussen Groningen en Haren dient open te blijven en niet verder te worden bebouwd. Het is een cultuurhistorisch waardevol landschap waar veel mensen nog rust vinden en forenzen graag doorheen fietsen. Als ook de natuurwaarde van het Tussengebied wordt opgeofferd wordt de SES-verbinding langs de Helperzoom nog verder uitgekleeft (na eerdere aanleg station Europapark en daarna fietspad door de ecologische zone).

Een wijk- en buurtgerichte aanpak

Bij de versterking van groen moet zowel gekeken worden naar openbaar groen als particulier groen. Voortzetting van de Operatie Steenbreek heeft vooral effect bij een wijk- of buurtgerichte aanpak, waarbij particulier groen en gemeentelijk groen gezamenlijk worden versterkt en de gemeente het goede voorbeeld geeft. Een geïntegreerde aanpak van particuliere tuinen en gemeentelijke groenvoorzieningen maakt het ook beter mogelijk om groene verbindingen tot stand te brengen. Daarbij is het betrekken van wijkorganisaties en bewoners belangrijk. Een groep van enthousiaste bewoners ('early adopters') kan het voortouw nemen en anderen meenemen. Goede communicatie met bewoners is belangrijk. Bewoners kunnen ook worden ingeschakeld bij de planvorming voor de inrichting van hun straat of buurt en bij het beheer van het groen in hun wijk. Dat vergroot de betrokkenheid.

Natuurinclusief bouwen

Voor de stad is natuur-inclusief bouwen van belang. Gevelgroen, daktuinen, broedgelegenheid e.d. worden dan in het ontwerp van gebouwen opgenomen. Er kunnen voorzieningen worden ingebouwd of aangebracht voor vleermuizen (vleermuizenkasten of neststenen) en vogels (bijvoorbeeld speciale dakpannen, vogelvides of nestkasten voor mussen, gierzwaluwen, zwarte roodstaarten). Door meer nadruk te leggen op het streven naar biodiversiteit, wordt de stad niet alleen nog mooier aangekleed, maar ontwikkelt zich gaandeweg ook stadsnatuur die rijker is en spannender.

Voor bestaande- en nieuwe gebouwen kunnen architecten worden aangetrokken die daarin gespecialiseerd zijn. Maar belangrijker nog is samen met (toekomstige) bewoners creatieve ideeën te vormen.

Akkerstraat

Kleine Appelstraat

Volume

Om impact te bewerkstelligen voor een brede set van doelen van vergroening is ook een bepaald volume van vergroening nodig. Een weelderige groene omgeving heeft meer impact op de beleving, op gezondheid, op verkoeling en op biodiversiteit dan het planten van hier en daar een boom in een versteende omgeving. Een weelderige groene omgeving zal in de stad niet overal te realiseren zijn, maar kan wel veel meer op diverse locaties worden nagestreefd. Groen langs de randen, kuipplanten, gevelbeplanting, overhangend groen, groene daken, alles bij elkaar zorgt voor een groene omgeving. Ook door gebruik van meer bloemrijk gras in bermen en plantsoenen en minder stenen.

Lammert Tiesinga, tekst en foto's

Hoe groener, hoe beter!

Cursussen

Cursus Vogelwerkgroep

Vogelcursus voor beginners

Brandganzen. Foto: Dian Haverkort

Dit najaar wordt er weer een Vogelcursus voor gegeven voor mensen die het leuk vinden naar vogels te kijken, maar er nog niet zo heel veel van afweten. Met deze cursus kun je je kennis vergroten voor nog meer vogelplezier!

De cursus bestaat uit vier theorielessen en vier excursies. De theorielessen zijn op donderdagavond in AOC Terra aan de Hereweg 99 in Groningen van 19:30 u tot 21:30 u (uitloop tot 22:00 u). De excursies zijn op zaterdagochtend.

Onderwerpen: vogeltopografie, ganzen en eenden, roofvogels en uilen, vogelgedrag.

De cursusdata, kosten en hoe je op te geven zal worden aangekondigd op de website van IVN Groningen-Haren: www.ivn.nl/afdeling/groningen-haren

Excursies en activiteiten

Activiteiten werkgroep Natuurkids

Zondag 16 september 2018: wandeling

voor kinderen van 4-8 jaar

Zondag 7 oktober: Muziek in, door en van de natuur

voor kinderen van 8-12 jaar

Zondag 21 oktober: speurtocht bij Kardinge

voor kinderen van 6-8 jaar

Opgave: e-mail naar natuurkids.groningen@gmail.com

Locaties en tijden zijn nog niet bekend; houd de website in de gaten voor nadere informatie: ivn.nl/afdeling/groningen-haren

Activiteiten Wilde Planten Tuinkring

Najaarsplantenruildag

De werkgroep Wilde Planten Tuinkring organiseert regelmatig een plantenruildag. Datum en plaats van de ruildag in het najaar worden bekendgemaakt in de folder en op de website zodra deze bekend zijn.

Website: ivn.nl/afdeling/groningen-haren

Expeditie Hoornsediep

Donderdag 4 oktober

Fietsexcursie 'Beleef de herfst op de Hoornsedijk'

Op en rond de Hoornsedijk is veel te zien en te beleven. We gaan het gebied op een actieve manier ontdekken. We fietsen langs de kronkelende loop van het Hoornsediep, langs de oever van het Paterswoldsemeer en stoppen op verrassende plekken.

Deze excursie heeft een brede insteek. We kijken naar de flora en fauna, en besteden ook aandacht aan de cultuurhistorie, geschiedenis en landschappelijke ontwikkelingen.

Wanneer: donderdag 4 oktober van 9.30 - 12.00 uur

Locatie: we vertrekken om 9.30 vanaf de ronde parkeerplaats op de Hoornsedijk (route mailen we u bij opgave)

Meenemen: Fiets, stevige schoenen en een verrekijker.

Kosten: geen

Opgave: uiterlijk 1 oktober, maximaal 16 deelnemers.

Info en opgave: Denise Humalda, expeditie.hoornsedijk@gmail.com

Hoornsedijk. Foto: Lammert Tiesinga

Activiteiten Vogelwerkgroep

Zaterdag 8 september

Ga je mee voor een schier dagje Schier?

De Vogelwerkgroep van IVN Groningen-Haren organiseert op zaterdag 8 september een natuur excursie, op Schiermonnikoog, op de fiets, waarbij de nadruk op vogels ligt.

We kijken dan bij en naar de bekende plaatsen: de Banckspolder, Wester- en Berkenplas, plezierhaven, Noordzeestrand, Kooi- en Kobbeduinen, Oosterkwelder, én het Friesche Wad natuurlijk! Dit alles natuurlijk als de (weers)omstandigheden het toelaten.

We verzamelen 8 september bij het transferium Karding en vertrekken daar om 8:15 u.!! <https://www.google.nl/maps/place/53.239004,6.595513>
In Lauwersoog nemen we de boot naar Schiermonnikoog van 9:30 uur. We gaan

terug met de boot van 15:30 u. Mocht je dit te vroeg vinden, dan is er nog een laatste boot van de dag om 19:30 u. (Vervoer in Lauwersoog naar Groningen/thuis moet dan wél geregeld zijn!)

Bootkaarten moet je **zelf regelen**; het liefst via internet om file vorming bij de kassa te voorkomen! Je kunt ook met de bus gaan en een **combikaart** bus-boot ticket kopen.

We kunnen **fietsen** huren op de veerдам of eigen fiets meenemen.

Fiets met terugtraprem	€ 6,50;
Fiets met versnellingen	€ 8,50
Luxe fiets met versnellingen	€ 9,50
Elektrische fiets	€ 18,50
Tandem	€ 16,50

Soort fiets melden bij Saskia, zie hiernaast.

Wat neem je mee? Goed humeur; Wind-/waterdichte kleding; eten/ drinken voor onderweg; verrekijker/ telescoop; eventueel eigen fiets.

Kosten: Meerkosten € 6 pp, te voldoen aan de chauffeur. Voor een chauffeur € 5 parkeerkosten.

Boot € 13,05 (eventueel + fiets € 7,90); eventuele huurfiets (zie links).

Opgave van deelname: Saskia van der Burg, svanderburg28@ziggo.nl

Belangrijke dingen die je aan Saskia moet doorgeven zijn:

- Kom je met een auto?
- Zo ja, hoeveel mensen kunnen met je meerijsen?
- Moeten wij een fiets voor je bestellen? Zo ja, wat voor fiets? (zie links).

Kobbeduin in mei. Foto: Jan Faber

Zaterdag 6 oktober

Vogelaars massaal naar buiten om vogeltrek te zien: heel Europa telt vogels op zaterdag 6 oktober

Tienduizenden vogelaars over heel Europa trekken er zaterdag 6 oktober a.s. op uit om zoveel mogelijk vogels te zien en te tellen. Hun activiteiten maken deel uit van de Euro Birdwatch van BirdLife International. In Nederland doen die dag meer dan 150 vogelwerkgroepen en telgroepen mee, verspreid over ongeveer 150 locaties in ons land. Vogelbescherming Nederland verzamelt de gegevens van de vogelaars tijdens die dag. Ook de vogelwerkgroep van het IVN Groningen/Haren neemt deel aan deze dag.

De vogeltrek komt aan het begin van de herfst echt op gang. Vanuit het noorden van Europa trekken vogels massaal door ons land, op zoek naar een goede plek om te overwinteren. Op alle plaatsen waar de vogeltrek goed te zien is, tellen vogelaars op 6 oktober a.s. de verschillende soorten en hun aantallen. Die dag komt je dus in heel Nederland vogelaars tegen, gewapend met verrekijker en telescoop! Ook het IVN telt deze dag op de trektelpost in de Onlanden op het bruggetje over het Eelderdiep (Zanddijk) van 07.00 tot 15.00u.

Wilt u meer informatie over deze Europese vogelteldag? Of wilt u op zaterdag 6 oktober een telpost bezoeken? Neem dan contact op met A. Sikkema, 06-42 45 56 81

Foto Klaas Heeres

Zaterdag 27 oktober

Excursie kraanvogels kijken bij Diepholz

Tijdens de najaarstrek komen duizenden kraanvogels naar de hoogveengebieden bij Diepholz in Duitsland (2,5 uur rijden vanaf Groningen). Hier kunnen ze overdag foerageren op de geoogste maisvelden. Vanaf een uur voor zonsondergang begint het spektakel van de slaaptrek. Een prachtig schouwspel van mogelijk honderden trompetterende vogels die in lange slierten achter elkaar aan vliegen voor een veilige overnachting in de natte hoogvenen.

Wanneer: 27 oktober 2018

Vertrek: 10:00 vanaf Transferium Karding

Duur: Geschatte terugkeer in Groningen rond 22:00 uur

Kosten: De kosten voor het meerijsen te verrekenen met de chauffeur ongeveer €17,50.

We zullen overdag een paar pauzes inlassen om ergens koffie te drinken en om wat te nuttigen, maar neem ook zelf iets te eten en te drinken mee. Het kan koud zijn, zeker als we wat langer ergens stil staan, dus warme kleding is een aanrader.

Opgave: Klaas Heeres, 06-83 35 79 94, k_heeres@hotmail.com

Zaterdag 17 november

Excursie: Lauwersmeer in het najaar

Dit najaar gaan we weer naar het Nationaal Park Lauwersmeer, het vogelparadijs op vroegere zeebodem, waar je nooit uitgekeken raakt. Lauwersmeer is bij uitstek een goede locatie voor eenden, ganzen en steltlopers om te foerageren en te rusten. In het rietveld huizen onder andere baardmannetjes. We maken kans om verschillende roofvogels te zien: de imposante zeearend, een jagende slechtvalk. Kortom we laten ons verrassen!

Datum en vertrek: 17 november; Vertrek: Parkeerplaats Karding 09.00 uur

Duur: We verwachten tussen 14.30 en 15.00 uur terug te zijn.

Kosten: de kosten voor het meerijsen, te verrekenen met de chauffeur. ca 7 euro.

Extra informatie: We zullen een koffiepauze inlassen, maar neem vooral ook iets te eten en te drinken mee. Verder is warme kleding een aanrader.

Opgave: Janneke Haverkort, haverkort.j@planet.nl, 06-31 90 75 95

Zaterdag 12 januari

Wandelexcursie door Boswachterij Grolloo/Grolloërveen

We maken een winterwandeling door dit prachtig gebied, bestaand uit gemengd bos, veen en heide. Vanaf de houten wandelbrug hebben we een fraai uitzicht over de vennen en kans op het zien van de klapekster! In het bos kunnen we diverse mezen, goudvink, goudhaan, spechten en mogelijk kruisbekken aantreffen. Ook brengen we een bezoek aan de uitkijktoren, waar vanaf we een prachtig uitzicht hebben over het gebied.

Wanneer: Zaterdag 12 januari 2019

Vertrek: 8.30 uur AH-winkel Hoornse meer, B.S.F. Van Suttnerstraat 1; terug ca. 13.30 uur.

Kosten: voor meerijden, te verrekenen met de chauffeur ca. 6 euro. Zelf koffie/thee en een broodje meenemen en warm kleden.

Activiteiten werkgroep Wilde Planten

Dinsdag 21 augustus

Rondje Essen

Excursie 'Rondje Essen'.

Datum en tijd: dinsdag 21 augustus 2018 van 10-12 uur

Plaats: start bij begraafplaats Esserveld.

Zaterdag 13 oktober

Zaden en vruchten

Excursie 'Zaden en vruchten'.

Datum en tijd: zaterdag 13 oktober 2018 van 10-12 uur

Plaats: Appelbergen, start bij parkeerplaats net over het spoor te Glimmen (oude zwembad).

Essen bloeit. Foto: Jan Bos

Adressen en informatie

IVN Groningen-Haren
Laagveld 50
9753 KB Haren
ivn.nl/afdeling/groningen-haren
ivngroningenharen@gmail.com

Bestuur

Voorzitter

Lammert Tiesinga
la.tiesinga@gmail.com, 050-3133682

Secretaris

Toeska Coolen
ivngroningenharen@gmail.com

Penningmeester

Bert Bemmer
ivn.groningen.fin-adm@ziggo.nl, 050-2803416
IBAN NL12INGB0003742937
t.n.v. IVN afd. Groningen-Haren

Leden

Els van den Boomgaard, Ernst Flentge, Pieta Walma

Ledenadministratie

Frans Kromme
ivn.groningen.lidmaatschap@gmail.com

Contributie/administratie

Je kunt *lid* worden van het IVN voor (minstens) € 20,50, waarvan de afdeling een gedeelte afdraagt aan het landelijk bureau. Als lid kun je actief zijn door je aan te sluiten bij een werkgroep, projectgroep, de redactie van de Groeningen of het afdelingsbestuur. *Donateurs* steunen het IVN en betalen per jaar minimaal € 13,50, dat geheel ten goede komt aan de afdeling.

Met ingang van 2019 bedraagt het lidmaatschap € 24,- en betalen donateurs minimaal € 17,- per jaar.

Leden en donateurs ontvangen het afdelingsblad *Groeningen* en leden ontvangen tevens het landelijk tijdschrift *Mens en Natuur*. Leden die *Mens en Natuur* niet thuis gezonden willen krijgen, wordt verzocht om contact op te nemen met de afdelingspenningmeester.

Opgave, verhuizingen, overschrijvingen naar andere afdelingen en opzeggingen (dit laatste alleen voor 1 januari) graag doorgeven aan de ledenadministratie van onze afdeling. Betalingen geschieden per tegoezonden acceptgiro of via internetbankieren.

Werkgroepen en coördinatoren

Vogelwerkgroep

Willy Sjaarda
willy.sjaarda@gmail.com, 06-25583942

Wilde plantenwerkgroep

Vacature

Werkgroep Wilde Planten Tuinkring

Ernst Flentge
e.w.flentge@freeler.nl, 050-5349131

Werkgroep Stadsecologie

Lammert Tiesinga
la.tiesinga@gmail.com, 050-3133682

Werkgroep Natuurkids

Pieta Walma
pwalma@hetnet.nl, 06-15068091

Werkgroep PR & Communicatie

Vacature

Consulentschap IVN Groningen

Postbus 6095
9702 HB Groningen
groningen@ivn.nl
050-3135933

Vrijwilligersconsulent:

Marit Stokkentreeff

IVN Landelijk

Postbus 20123
1000 HC Amsterdam
www.ivn.nl
020-6228115

Kopij voor Groeningen 2019-1 vóór 10 december 2018 sturen naar:
ivngroeningen@gmail.com of
Laagveld 50, 9753 KB Haren

Redactie	Lammert Tiesinga (ad interim)
m.i.v. september '18	Anna van Beek en Johanna Roede
Vormgeving	Jan Faber
Druk & verspreiding	Editoo.nl